

ВІДГУК

офіційного опонента

Бабенко Віталіни Олексіївни

на дисертаційну роботу Швед Оксани Миколаївни

на тему: «Управління розвитком послуг газопостачання побутовим споживачам», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

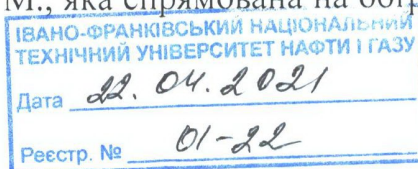
за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами

Ринок постачальників природного газу є конкурентним середовищем, у якому споживач реалізовує своє право на вибір підприємства, послугами якого буде користуватися. Відповідно, учасники ринку використовують усі можливі методи для підвищення своєї привабливості з врахуванням потреб і очікувань цільової аудиторії та відповідності нормам ведення такої діяльності.

Одним з імперативів розвитку сучасної економіки є соціальна відповідальність бізнесу, до якої відносять, зокрема, відповідальне ставлення до своїх споживачів, персоналу, мінімізацію шкідливого впливу свого функціонування на екологію та відкритість і прозорість щодо всіх аспектів діяльності перед суспільством, що є важливим пріоритетом розвитку підприємств-постачальників газу в рамках переходу до Індустрії 4.0.

Питанням функціонування та розвитку ринку постачання природного газу побутовим споживачам України займалося чимало науковців, проте, у наукових дослідженнях недостатньо висвітлювались питання теоретико-методичного забезпечення управління розвитком підприємств – реалізаторів природного газу побутовим споживачам через оцінку рівня їх соціальної відповідальності та коригування стратегічних планів розвитку з врахуванням стандартів такої відповідальності. Отже, саме це зумовлює актуальність теми дисертаційної роботи Швед О. М., яка спрямована на обґрунтування теоретико-

дисертаційної роботи Швед О. М., яка спрямована на обґрунтування теоретико-методичних засад і розроблення практичних рекомендацій щодо управління розвитком послуг газопостачання побутовим споживачам.

Варто зазначити, що дисертаційна робота відповідає науковому напряму кафедри підприємництва і маркетингу Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу «Теоретико-прикладні засади маркетингової діяльності в умовах інформатизації бізнесу» в межах комплексної теми Інституту економіки та менеджменту ІФНТУНГ «Наукові та прикладні засади управління розвитком галузевих та регіональних суспільних систем» (№ держреєстрації 0117U003830, 2017-2020 рр.), в межах якої авторкою проведено дослідження управлінських рішень на базі системних зав'язків змін економічних показників поставки природного газу побутовим споживачам; науково-дослідної теми Громадської наукової організації «Фінансово-економічна наукова рада» (державний реєстраційний номер 1473885) «Управління економічною ефективністю діяльності підприємств» (№ держреєстрації 0118U000786), де авторкою сформовані аспекти вдосконалення системи управління з метою оцінки ефективності прийняття управлінських рішень поставки природного газу побутовим споживачам (довідка №0705/20-1 від 07.05.2020 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність, новизна та практична значимість

Після ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи можна стверджувати, що наведені у дисертації наукові положення, висновки та практичні рекомендації є достовірними та обґрунтованими та засвідчують глибокий аналіз визначеної проблематики, проведений авторкою. Авторка чітко сформулировала мету наукового дослідження та визначила його завдання. Структура роботи вказує на послідовність та завершеність дисертаційної роботи. Зміст охоплює всі головні аспекти теми та характеризує послідовність здійснення наукового дослідження. Основні теоретичні положення та практичні результати дослідження доповідались авторкою на 4

міжнародних, всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях та круглих столах. Також перелік використаних авторкою джерел свідчить про значну глибину опрацювання теми дисертаційної роботи.

Висновки відзначаються логічним обґрунтуванням та повністю відображають основні положення проведеного дослідження, а також можливі напрями їхнього використання у процесі удосконалення процесу управління розвитком послуг газопостачання побутовим споживачами.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади управління розвитком послуг газопостачання побутовим споживачам в Україні» досліджено явище існування монополій в ринковій економіці, в результаті чого автором було згруповано причини існування природних монополій та узагальнено їхній вплив на розвиток національної економіки, а також визначено основні взаємодії типів ринків в економіці.

Достатньо ґрунтовно досліджено поняття послуги як економічної категорії внаслідок вивчення теоретико-методологічних основ управління розвитком послуг газопостачання. Значну увагу приділено формулюванню авторського тлумачення дефініцій «послуга» та «реалізація газу». Дисертанткою було сформовано схему ринку та здійснено кваліфікацію категорій споживачів.

Другий розділ «Аналізування та методика управління розвитком послуг газопостачання побутовим споживачам» є добре структурованим, що дозволило автору в повній мірі дослідити методику управління розвитком послуг газопостачання. Результати досліджень представлені у графічних ілюстраціях, зручних для сприйняття інформації.

Варто відмітити доцільність запропонованих автором напрямів соціальної відповідальності підприємств-реалізаторів газу побутовим споживачам. Як результат досліджень автором було визначено зміну рівня споживання природного газу, а також виділено фактори, що впливають на обсяги споживання природного газу населенням. В контексті корпоративної соціальної відповідальності важливим є виконане дисертанткою групування основних заходів щодо скорочення споживання газу. Достатньо влучним є

пропозиція використати для оцінки ринку видобування газу Івано-Франківської області коефіцієнти Херфінделя-Хіршмана та Розенблюта Лінда і коефіцієнта Джині для оцінки нерівномірності розподілу ринкових часток. Як підсумок, було зроблено висновки щодо характеру ринку газовидобування Івано-Франківської області, складових, необхідних для його функціонування та визначення привабливості постачальника газу як необхідної умови розвитку послуг газопостачання.

Теоретичні основи формування і розробка стандартів соціальної відповідальності підприємств газопостачання, покращення політики корпоративної соціальної відповідальності є основними напрямками досліджень, здійснених у третьому розділі дисертаційної роботи **«Прикладні засади управління розвитком послуг газопостачання побутовим споживачам на основі стандарту соціальної відповідальності»**. У розділі було визначено, що аспект соціальної відповідальності назрілий в рамках концепції сталого розвитку і зумовлюється вимогами теперішнього часу та курсом на євроінтеграцію України. Цілком доцільним є те, що акцент робиться на дослідженні соціальної відповідальності перед споживачами, завдяки чому Швед О. М. виокремила проблеми соціальної відповідальності стосовно споживачів. Авторкою сформульовано складові та принципи КСВ підприємств газопостачання, після чого цілком логічно визначено можливі стратегії соціальної відповідальності. Запропонований алгоритм формування та реалізації стратегії корпоративної соціальної відповідальності підприємств поставки газу, а також розроблено типовий стандарт. Важливим результатом дослідження є отримані умови формування «бажаної» рівноваги Неша, здійсненого на основі моделі Ж. Бертрана та з застосуванням використання теоретико-ігрового моделювання.

Одержані авторкою результати дослідження забезпечуються апробацією теоретичних положень, демонструють високий рівень вирішення проблеми обґрунтування теоретико-методичних засад та розробці практичних рекомендацій з управління розвитком послуг газопостачання. Вони доведені до впровадження у якості методичних і практичних розробок.

Новизна наукового дослідження, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Найбільш вагомими результатами дисертаційної роботи Швед Оксани Миколаївни, що характеризуються науковою новизною, розкривають суть та повноту дослідження, є наступні:

На теоретичному рівні удосконалено та структуровано організаційно-економічний механізм управління розвитком послуг газопостачання побутовим споживачам за структурним підходом у вигляді сукупності стимулів, важелів, інструментів, форм та способів регулювання взаємовідносин з побутовими споживачами; за функціональним підходом – механізм, що функціонує із заданою ціллю через окремі часткові механізми, що реалізують дію окремих функцій управління (планування, організацію, мотивацію, координацію і контроль) (п. 2.3 р.2 дисертації).

На методичному рівні удосконалено методичний підхід до формування оцінки привабливості постачальника природного газу для побутових споживачів, в процесі чого було перевірено 5 гіпотез. Основною відмінністю такого підходу авторка визначає врахування причинно-наслідкового зв'язку між рівнем розвитку підприємства-постачальника газу та готовністю споживачів співпрацювати з певними постачальниками (на базі тесту Гренджера) (п. 1.3 р.1 дисертації). На основі моделі Ж. Бертрана та за допомогою теоретико-ігрового моделювання удосконалено методичний підхід до оцінювання проведення політики корпоративної соціальної відповідальності підприємством-реалізатором природного газу побутовим споживачам, враховуючи також такі складові, як якість надання послуг газопостачання, наявність контролю, рівня підтримки з боку держави, часток «відповідальних» споживачів, що піклуються про якість наданих їм послуг з газопостачання, для досягнення рівноваги ринку постачання природного газу побутовим споживачам (бажаної рівноваги Неша) (п. 3.3 р.3 дисертації).

На прикладному рівні було удосконалено практичні засади формування стратегій соціальної відповідальності підприємств-постачальників газу

побутовим споживачам в залежності від рівня розвитку таких підприємств, та при високому рівні розвитку базуються на стандарті соціальної відповідальності підприємств-реалізаторів газу побутовим споживачам (п. 3.2 р.3 дисертації).

Подальшого розвитку набули:

- визначення сутності послуги як виду економічної діяльності, що у нематеріальній формі створює благо, реалізується як дія чи послідовність дій, сприяє створенню, вдосконаленню, споживанню, використанню чи підвищенню корисності активу та може бути достовірно оцінена в грошовому еквіваленті (пп. 1.1 р.1 дисертації);

- формування головних заходів зі зниження споживання газу побутовими споживачами, що базується на звуженні системи субсидіювання та заходів організаційно-технологічного характеру та визначення спрямованості векторів соціальної відповідальності підприємств-реалізаторів газу, які конкретизують їх загальну соціальну політику, на основі інтересів та запитів груп зацікавлених осіб (пп. 2.2 р.2 дисертації);

- розроблення на основі ISO 26000:2010 стандарту соціальної відповідальності підприємств-реалізаторів газу побутовим споживачам, який враховує складові корпоративної соціальної відповідальності згаданих підприємств, його метою є вирішення проблемних сторін діяльності. Такий стандарт базується на засадах безпеки, вільного доступу до інформації, клієнт орієнтованості, сприяння освіченості побутових споживачів, турботу про зовнішнє середовище, недоторканості приватного життя (пп. 3.1 р.3 дисертації);

- алгоритм формування стратегії КСВ підприємств-реалізаторів газу в розрізі відповідальності перед побутовими споживачами (с. 146 дисертації), який бере до уваги значення соціальної відповідальності в організаційному управлінні, стосовно персоналу, екології, дотримання прав людини, відповідальності перед бізнес-партнерами і конкурентами в контексті дотримання ділової доброчесності, а також впливу на суспільство в цілому (п. 3.2 р.3 дисертації).

Аналіз висновків та рекомендацій дисертаційної роботи свідчить про досягнення поставленої мети дослідження та завдань. Отже, виконана дисертаційна робота є позитивним внеском в теорію та практику управління розвитком послуг газопостачання.

Повнота викладення основних положень дисертації в опублікованих роботах

Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднено у 10 наукових працях, зокрема у 1 статті у закордонному періодичному науковому виданні, яке входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, 5 робіт у фахових наукових виданнях України та 4 праці апробаційного характеру (загалом 4,16 друк. арк. (з них особисто автору належить – 3,3 друк. арк.)). Можна констатувати, що у вказаних публікаціях повною мірою відображено результати дисертаційної роботи.

Значення дослідження для науки та практики, шляхи використання його результатів

Наукова значущість отриманих результатів обумовлена можливістю широкого застосування розроблених в дисертації науково-методичних підходів як у проведенні подальших досліджень, так і у практичній діяльності. У своєму інтегральному вигляді результати дисертаційної роботи спрямовані на вирішення важливої науково-практичної задачі, що виявляється в удосконаленні управління розвитком послуг газопостачання побутовим споживачам. Практичне значення наукових результатів, одержаних в дисертаційній роботі, визначається конкретною спрямованістю висновків, рекомендацій та пропозицій авторки. Розроблені дисертантом методичні положення можуть бути використані в управлінні розвитком послуг газопостачання побутовим споживачам та в навчальному процесі ЗВО. Так рекомендації щодо формування оцінки привабливості підприємства-постачальника природного газу для споживачів були

апробовані на ТзОВ «Стрийнафтогаз» (довідка №131/06/20 від 03.06.2020 р.); щодо стандартів корпоративної соціальної відповідальності перед побутовими споживачами та методичні прийоми оцінювання соціальної привабливості підприємства-постачальника газу впровадженні в діяльність АТ «Оператор газорозподільної системи «Івано-Франківськгаз»» (довідка №766/1 від 10.04.2020 р.), ТОВ «Чернігівгаз збут» (довідка №14701-СЛ-6544-0620 від 10.06.2020 р.), ТзОВ «Паливторг» (довідка №2020/02 від 20.02.2020 р.); щодо стандартів корпоративної соціальної відповідальності перед побутовими споживачами, методичного підходу до прийняття управлінських рішень на базі системних зав'язків змін показників економіки, вирішення яких вимагає належних досліджень – в діяльність Філії газопромислового управління «Львівгазвидобування» АТ «Укргазвидобування» (довідка № 21345/4-05/20 від 18.05.2020 р.); щодо коефіцієнту регіональності при визначенні споживачем привабливості підприємства-реалізатора газу в умовах становлення конкурентного ринку постачання природного газу – у діяльність ТзОВ «Благогаз збут» (довідка № 2901/02 від 29.01.2020 р.).

Теоретичні положення, методичні розробки, узагальнення і висновки, що містяться в дисертаційній роботі, використовуються у навчальному процесі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу при викладанні дисциплін «Управління якістю і товарно-цінова політика», «Соціальна відповідальність бізнесу», «Управління бізнес-процесами в торгівлі» та «Економіка та організація діяльності корпоративних торговельних структур» для студентів спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля і біржова діяльність» (довідка № 25-135-45 від 05.06.2020 р.).

Дискусійні положення та критичні зауваження щодо змісту дисертаційної роботи

Попри позитивну оцінку дисертаційної роботи за доцільне є висловлення окремих дискусійних положень і зауважень, а саме:

1. При дослідженні авторкою у розділі 1 дисертаційної роботи підходів до трактування дефініції «послуга» (с. 28-31 дисертації) було проаналізовану

велику кількість праць іноземних науковців, однак недостатнім є опрацювання доробку вітчизняних авторів для розширення сутності цього терміну.

2. В таблиці 1.3 авторка виділяє 5 факторів, що можуть моделювати поведінку агента постачальника та здійснювати вплив на його вибір побутовими споживачами з точки зору соціальної відповідальності на основі градаційних оціночних термів. Однак, їх вибір авторкою в тексті роботи не обґрунтовується.

3. У розділі 2 рис. 2.8 (с. 98 дисертаційної роботи) авторка зобразила загальну блок-схему функціонування механізму управління послуг газопостачання побутовим споживачам, у якій відобразила такі складові як ресурси, очікувані результати, управлінський вплив, інформацію про функціонування механізму. Вважаємо, що не було б зайвим додати такий елемент як процеси, які будуть забезпечувати перетворення ресурсів у бажаний ефект, що змістовно доповнить запропоновану нею блок-схему.

4. Для оцінки ринку видобування газу Івано-Франківської області дисертанткою запропоновано використовувати коефіцієнти Джині, Херфінделя-Хіршмана та Розенблюта Лінда (розділ 2 дисертаційної роботи). На нашу думку, було б доцільним обґрунтувати вибір вказаних коефіцієнтів для проведення цих розрахунків, адже не зовсім зрозумілим є чому авторка обрала саме ці показники.

5. У 3 розділі роботи у дослідженні авторка подає розвиток концепції корпоративної соціальної відповідальності (с. 120 - 123), тому було б доцільним здійснити аналіз появи поняття «соціальна відповідальність підприємства» та прослідкувати етапи його розвитку і трансформації на території України в розрізі зміни історичних епох в розділі 1 дисертаційної роботи.

Вказані недоліки не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження, не знижують його практичної та теоретичної цінності.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Швед Оксани Миколаївни «Управління розвитком послуг газопостачання побутовим споживачам» є завершеним науковим дослідженням, проведеним на актуальну тему. Зміст роботи відповідає профілю спеціальності 051 Економіка. Отримані автором результати і висновки є науково обґрунтованими, мають наукову новизну та практичну цінність. Графічні матеріали вдало ілюструють зміст досліджень. Основні положення дисертаційної роботи достатньо повно відображені в опублікованих працях. Впровадження результатів підтверджено документально.

Таким чином, дисертаційна робота Швед Оксани Миколаївни «Управління розвитком послуг газопостачання побутовим споживачам» за ступенем наукової новизни, достовірністю наведених результатів дослідження та обґрунтованістю висновків, теоретичною та практичною цінністю, за обсягом, структурою, оформленням відповідає вимогам пунктів 9, 10, 11, 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, Затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 (зі змінами та доповненнями), та Положень вимог до оформлення дисертації, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40, а її авторка – Швед Оксана Миколаївна - заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка.

Офіційний опонент:

професор кафедри міжнародної електронної комерції

та готельно-ресторанної справи

Харківського національного

університету імені В. Н. Каразіна,

доктор економічних наук, професор

В. О. Бабенко

